

1929 жылда

**СОВЕТТЭР СОЛЫП
ТУДАР ИШ-КЭРЭНТИ
НАНАЙДА БҮДҮРЭР.**

(Задачи перевыборов советов 1929 г.)

МАКДУП СӨНТӨМӨР КӨЛӨНӨМӨСӨ

ИШ-КЭРЭНТИ

**Советтэр солып тудар кэрэгинэ турган
Ойрот областыг комиссийы чыгарган.
1929 жыл. Улалу-тура.**

Ойрот.

2490

Гос. Публичн. Б-ка

1929.

778

1929 жылда Журт советтэрди солып тудар иш кандый болор.

1. 1917 жылдагы журт советтэрди солып тутканын кыскарта учурлаганы.

1) 1927 жылдагы журт советти солып туткан иштин канайда бүткэнин совет солып тудар жуундарда канча тоолу совет тудар үндү улус жуундарына жуулып турганынан билдирип туру. Онойып 1927 жылда бастра Союзтын ичиндэги совет солуп тудар үндү улустын совет солып тудар ишкэ кэлип иштэшкэни 48,4 % болды, бастра Сибирь јэриндэ—50,6 % јетти, јэ 1927 жылда бистин областын ичиндэ (јурты чачыны, ортозы раак, јолы коомой, онон-до өскө тутак нэмэлэри көп-тө болзо) журт совет солып тударда, совет тудар үндү улустын жуулып иштэшкэни 61,95 % јеткэн; (1926 жылда совет солырга кэлгэни 54,5%. Областын ичиндэги журт советтэрин солып тударына жуулган ас дэгэн јэрлэри—43%, көп тэгэни—92% јэ-дип турды).

2) Бу ишкэ жуулган улустын тоозы нэнин учун ол крээ јеткэн дээ?

а) совет тудар алдында јоктулардын жуунын көп эткэн (олордын тоозы 459, ол жуундарга областагы јоктуларынын көп сабазы жуулган) онын учун совет **солыыр** ишти јоктулар эркидэп бүдүргэн;

б) совет солып тудар участкаларды оок јэдип көптөдип, ол участкаларды јуртка жууктаткан;

в) озолоп јар бэрип совет **солыыр** алдындагы отчот айдар жуундарды јазап эткэн (ондый жуундар 453 тоолу, жуулган улузы 40% јеткэн, јэ 26 жылда ол жуундар 100 кэ-лэ јэдип, жуулган улузы 30% өт-пөгөн болгон)

г) ол жуундарда үй улустын совет тудар үндүү

база көп булуп, эркидэгэн, омордын тоозы 50,1⁰/₀-ка жэткэн, 26 жылдагы тоозы 38,7⁰/₀ болгон. (27 жылда бастра Сибир јэриндэ јуундаган үй улустын тоозы 23,9⁰/₀, бастра Союзтын Республикаларындагызы 33⁰/₀ јууктаган;)

д) ол тужунда партиянын башкарулары сүрэкэй албаданган: бу ишти баштап језаарга ажындыра бэлэ-тэнгэн, онойткандо, областын-дэ, аймактын да пар-тийный улустарын ол ишкэ туткан, база кайда-да тур-ган јурт-ячейкаларды ончозын јэр јэринэ тын кичээп иштэткэн учун бу иш жылгыр, јакшы бүткэн.

3). Мундый-ок болгонынан улам, тудулган со-веттэр бастразы јакшы болды:

а) советкэ член болуп тудулган улуста јок-јойу көп бар болуп, база јаранды, советкэ тудулган бастра улустын тоозынан јок-јойуды ылгап түнгэйлэп кэл-гэжин, батрактары 5,2⁰/₀, јоктулары 47⁰/₀ болуп туры;

б) советтэ член болуп турган үй улустын тоозы көптөгөн, 8,89⁰/₀-**тэн** 21,39⁰/₀ ка жэткэн;

в) алтай улустан советтин членинэ көп кичи тудулды: совет тудар үндү 42,82⁰/₀ алтайлардан, член-гэ тудулганы—44,49⁰/₀ јэти (јэ ревизия эдер (ревко-миссия) комиссияларга алтай улустан көстөп тутка-ны чик јок ас болгон, омордын тоозы 28, 3⁰/₀ болды, база јурт-советтин Президиумына ас тудулган эмтир);

г) партия-ла колсомолдын советкэ тудулып өзүп көптөгөни 26 жылдагы партияга киргэн 96 кижидэн 27 жылда 275 кижээ јэти, комсомолдордон 26 жылда 14 советкэ тудулган кижидэн 134 кижээ јэти. (Јэ коммунист улустын 26 жылдагы бастра бар тоозы өзүп 27 жылда көптөп калган учун, советкэ тудул-гандарын процентэй түнгэйлэп кэлгэндэ, астап кал-ган болды 26 жылда 12,38⁰/₀ ас 11,26⁰/₀ ка түшкэн эм-тир.) Бастра Союзтын ичиндэги јурт-советтэрдэги тур-ган партия-ла комсомолдын тоозы—13,9⁰/₀; (Предсе-датель болуп киргэни 25,5⁰/₀ јэти, бу тооны ОКВКП(б) ын 6-чы пленум јуунын ичиндегине алган.

4) ОКВКП(б) ын 6-чы пленумы 27 жылдагы со-лып тудулган јурт-советтэрдиг учурин айтканы эм-дигэ јэтрэ эбэш-тэ куулбай-да турган болзо, 2 жыл-

дын туркунына ол иштин үстүнэ иш кожылбаган, жаранбаган дэп айдарга болбос. Алдындагы тудулган советэрдин члендэрининг ревизионный комиссиядагы, АИК-тагы база ОИК-тагы турган кичээмэлдүлэри иш кэрэгинэ, жаң кэрэгинэ үүрнип таскап кэлгэн эмтир, оморды туткан улустын jakылтазын jakшы будүргэн, аблаты ичиндэги мал-аш, бичик-билик кэрэгин jолду иштэгэн, база башкарып турган jaандардын jakкаруун jарт танып, учурлу иштэгэн, оноң-до өскө иштэрди jолду иштэгэн эмтир. Бу шүүлтэ 27 жылдагы солып тудулган советэрдин учуры ОКВКП(б)-дын б-чы пленумынын айтканы-ла кэлижип jараган дэп туру.

Jэ советкэ оноңдо өскө башкаруга тудулган члендэринг ас-кэзиги област ичиндэги jоннын, партиянын сананганынча ижин этпэди, тэскэри кылынды: омордын кэзиги аракаа кирди, ижин күүн-күч jе к жалкуурып этти, jимэкчи байларга jапшынды, кол күчи-лэ jаткандардан раак турды, jөйлөндү, бузук чалчык чыгарды база оноң-до көп jарабас ылыкка кирди. Бу өткөн 2 жылдын туркунына советтин ижин jэтрэ шинжилэп көрбөзибистэн улам, советтин ижинэ jүзүн jүүр jарабас кылыктулар байлар база абыстарга, камдарга болужаачылар кожылганы jаргалды.

Jурт-советтердин члендэрининг ортозында байый бэргэн орто күчтүлэр табылды, олоры jимэкчи байлардын сүрээндү jөлөги, турушчызы болды, ондый улус Успен аймагындагы: Кискэдэ, Алтыгы Ашпанкта, Тырга деревиэлэрдэ бар болды, база Лебедской ла, Кош-Агаштын аймактарында: Димитриевскийдын, Каначактын, Оз.-Куреевскийдын, Сурагаштын jурт советтериндэ табылган. Ондыйлар мунайда айдар болды:

„Бис ончобыс түп-түгэй. Бу налог эмэс, налогты алар болзо jокту байын адабай, ончозынаң түгэй алар кэрэк.—Узэри бойлорына салар jууш акча больницаның кэрэгинэ тудулат, ол больницага jоктулар байлардан көп барып жаг. Слэр налогын списка бичигин жазаарда, жаңыс байлар мал ажын jажырып туру дэп, туругарба? Бүгнэй турган болзон бой

ын барын кор, Пракопьев дэп кижн сүрэкэй јакшы кижн, мэн айдар болзом, оны тэп-тэгин јэргэ үн јок эткэн, ол јоктулардын күчүн јибэгэн, **карын ологө болужын бэрэт, — Бис ончобыс Федор Степанович-тый болгон болзобьыс,** кэрэк мундый коомой болбос эди.

— Сэн токто, байларга кадалба! Кэп сөс бар: **„Көрмөскө мөргүбэ, бай-ла јаргылашпа“** дэл. — Эмди байларга табарарга јарабас. Удабас ончо улусты тэрбэзэн эдип саларыгар.

„Бис ончобыс түнэй јоннын кижизи, онын бай, мунын јок дэл, бисти бөлүбэ — **бистин ончобыс-тү нэй,** олөң чабар покос үлээрдэ байы-јогы тэбэй, тэн үлэгэр. — **Слэр бисты тудуш ылган турадыгар, бистин ортобыста јимэкчи бай јок.**“

— Олор (байлор) јокту алтайларга аш бэрэт, иш-таап туру.

— Бу башкару крестьяндарды јоксырадып јат. Башкару ончобыстыи да болзо, крестьян улуска килэ-бэйт; аргалу чакту јаткандарга сүрэкэй күч болып туру, олардын иштэгэн ижи бойларына болбой, **„јал-куларга“** болот. — Мэн билэлбэй турум: тэкиши јонды бис башкарып турыбыс ба, айла база, кэм башкарат, јэ башкару-кэрэгин бистии дэл айдарга болбос. — Мал-ашты өрө тартар дэл бискэ айдадылар, јэ бойлоры мал-ашты үзүп јат. Мэн айдар болзом; канайда айткан, онойдо-ок иштээр кэрэк. Онон башка: айдары бир болор, иштэгэндэри база бир башка. Бу таркадып турган јүзүн јуур займдар-ла үзэри-бойларына салынар јууш акчалар ончозы бистин мойныбыска јүктэлэт.

Лебед АИК-тын налог јуур ижине турган Стенин дэл катчызы Оз. Куреевтагы ВКП(б) ячейказынын катчызы нөк. Веселовтын сурагына мунайта ајыкту кару-чап айткан: Сурак: „Нэнин учун слэрдиг Турачактагы нардомнын маанызы ак, слэр оны кэдэри алып салзагар кайдар“. Кару: „Нөкөр Веселов, **Совет Башкару бу мааны ошкош, база нуарып, агара берди, ондо до алдырбайт.**“ Ол-ок Стенин мал-аштын өмө-лигинэ киргэн члендэрдн коркызар тужунда база ко

жо болды, байларга налог кэрэгиндэ ажындыра справка бичик бэрип, байларга эжилэп салган мал аштын налогын онон до өскөзінэн айрып саларга канайдала болужуп турды.

Байларга эжилэп салган налог тужундагы база жажырган малга түшкэн акчаларды жуур кэрэгиндэ комыдаган јоктулар ла орто күчтүләрдин куучынын бу айдылган сөстөрдөн айрып ийзэ, айдылган сөстөрдин чыны оны айткан улустын кылык-јагынан билдирэг: олары байларга коштонот, кожо аракыдайт, жуундар тужунда байлар учун тын туружат, јоктуларга кичээп болушкандарды кэкэнип коркузадылар.

Советкэ каршу кара санаалуларды, ишмәкчи-бай боло бәргәндәрди совет башкарууда тургандарын таап алып, советтин ижинэн урадып, сүрүп чыгарар кәрәк. Бу иш эмдиги болотон иштәрдин эн кәрәктүү болуп турган учун, оны јазап иштәэргэ эмдәштәин бәләттәнип алар кәрәк.

II. Советтәрди канайда солуп тудар, советтәр тударында учурлуу нә болор.

1. 29 жылда советтәрди солып тудар иш тура јурттын-ла дәрәмнә јурттын байларын, јимәкчиләрин сраңай базар дәп турар орто бүдәр, албаты-јурттын јадыжын жагыртары, јарандылары тыгып турган ойиндә, фабрик-заводторды көптөдип, јаандадып, ижин тыгыдып турар, јурттын мал-ажын көдүрәр дәп, тыгыдар дәп, онын ижин бириктирип, коллективтар бүдүрәр орто—социализм-кәрәги өзүп турар орто бүдәр. Мундый болордо, советтер солып тудар иш дәрәмнә јурттардын, байлары јимәкчиләринин јоктулар ла тартыжары тыгып, курчып турар орто, јурт-улусты коркыдып, јүрәгин базып салар дәп, өлтүрүшкә, улустын јөөжөзин өртөжинә киргән байлардын калјуу там тыгып турар орто бүдәр. Боо үзәри советтәр тудар иш-кәрәк бүдәр тушта аш јууры тутакту болгоны, дәрәмнә-јуртына товар тәкши јәтпәй турары, анчадала байларга эжиләгән налогты әндеп, јастра шүүп, орто күчтүләргә салганы орто-күчтүләрдин политика кәрәгиндә сагыштары коомойтып турары бар болды.

2. Бир јаннаг јоктулардын, орто-күчтүләрдин јадыжы жагырып, јаранып турары (социализм бүдәри ичкәрләп турары) тура-ла дәрәмнә јурттын кол-ижилә јаткандарды коммунист партияга бүдүмчилү күүндү эдип јат, јоктуларды батрактарды, крестьяндардын орто күчтүләрин партияны айлантра бириктирип јат. Партияга баштаткан **јуктулар-ла орто-күчтүләрдин сагыштарынын бириккәни** советтәр тудар кәрәгиндә ишти јарандарып турар дәрәмнәнин төс күчи болор.

3. Бу мунайда бастра јуртыбыстын-да, областын да кәрәгин бүдүрәри политика кәрәгин бүдүрәри советтәр тудар кәрәгиндә ишти учурлап, јарттап бәрип јат, советтәр тудар учуры бар улус (үндү улус) муны башкарынып јүрәр кәрәк.

а) Онын учун баштамы учурлу ижи--**фабрик-заводтын ижин көдүрәри** болуп туру. Совет јуртын-дагы јаткан совет солып тудар үндү улус жагыс, бойлоронын ортозындагы деревнәдәги, өзөктөрдөги, аймактардагы, областагы иштәрди шүүжәр эмәс, јә бастра пролетарийлардын государствозынын јаан кәрәктәрин билип турар кәрәк. Онын кәрәгиндә партиянын башкарулары бастра государствонин кәрәктү иштәрин совет тудар үндүләргә билдирип турар кәрәк: **нандый-ла батрак, јокту, база орто-күчтү орус, казак, алтай болзын јурт ичиндәги социал јадышна ножо иштәжәр учурлу, онын кәрәгин бийынын јаан кәрәгинә тўгнәй бодоор јанду;**

б) Экинчи јаан иш-јурттагы мал-аштын нәлә ижин **кубултып** јаан машиналарла **коллективтарга беригип**, иштәәри болот. Деревнәдәги, өзөктөрдөгү иштәнип јаткандарга мал-аш ижин коллективтарга биригип иштәәр кәрәктүүн билдирәтән, областагы мал ашты ончозын кооперативка кийдирәтән, өткөн јылдардагы ижи јакшы бүткән коллективтардын, кооперативтардын учурун тоолоп бәрип, бу иштәрди мунай ары јылгыр эдәрин кичәйтән, јурт улусты коллективтарга, кооперативтарга кийдире тартар дәгәнинә улам алдынаг бойлоры мал-ашту јокту-ла орто күчтүләргә болушпай отураар эмәс, јә коллективтарга,

кооперативтарга кирбээ-дэ јокту-ла орто күчтүлэрдин мал-ажын тыгыдарына болужар кэрэк.

в) советтердин, аймактардын, областын иштэрин шинжилэп көрүп, үзэри ајыктажып, бар тыртыктарын чыгарып туратаны—үчүнчи учурлу ижи ол болуп туру. Кэрэк ишкэ тургандарды солып јаңырттары јон улуска кэрэктү болгондо, ол тужунда областа нэлэ турган иштэрдэги тутак-јэтпэзин тургуза јок эдэр кэрэк.

Ижибисти үзэри бойларыбыс ајыктажып, бар тутактарыбысты чыгарыжар дәп учурлу сөс айдылган соондо советтэр тудар улус коомой кылыктарын таап алып, олордын ончозын јок эдэр кэрэк, онызы-ла совет јәрдин өзүп тыгыйганына болужар кэрэк, совет башкаруларды нэлэ ижин шинжилэп көрүп, билеп турар кэрэк, Онойткожын, совет башкаруды кыйа көрүп јамандаачылардын сөзин кэрэккэ јаратпай турар нэнин учун дэээ, байлардын, абыстардын, Советтагын јамандаачылардын бу улуска күүнзеп тургандардын шүүлтэ санаазы пролетарийлардын государствозын өрө тартарга турган эмэс, јэ **канайдала ижи јылбазын төмөндөзин, кол кучү-лэ јаткандардын көзүнэ коомой көрүнзин** дәп турулар Кол күчи-лэ јаткандар ажыра нэ-лэ тутактарды ајыктап, тутактарын чыгарыжып турарга кичээп, **бистин ижибисти јамандап тургандарга, кол күчү-лэ јаткандардын өштүлэринэ јай бэрбэй, эрмэктэринин тыртык болгонын јарттап бэрип, Улус сайгактап, турарын срагај јок эдип салар кэрэк.**

4. Советтэр солып тудар кэрэгиндэ иш кандый болор.

а) **иштин баштапкызы:** совет тудар үндү улустардын јуундарга кэлип турар тоозын канча-ла кирэлү көптөдөри. 1927 јылдагы совет тудар үндү улустын тоозына јэтсэ болор тэбэзин, јэ кичээнип оноп чик јок көптөдөр кэрэк (1929 јылдагы совет солуп тудар иштин кэрэгин Краевой јууи (совещание) шүүжэлэмундый јөп тургусты: деревнэдэги совет тудар үндүләрдин јуунына кэлгэни 50% отпөј турза, онызынын ижи тутак ујату болды дәп бодоор этти).

Советтэр талдап тудар жуундарга совет тудар үндү улустын жагыс тоозы көп жуулганы кичээмэлдү иш бүтти дээргэ жарабас. Жуундарга улустын көби кэлэтэнинэ кичээзэ дэ, тын кичээри мундый иштэр болот: совет тудар үндүлэр жуун тужунда нэ-лэ ижин кожо эдишсин, нэлэ тутак болгондорын айдышсын, бойлорынап шүүлтэ-сүмэ таап угуссын советкэ тудар улустын жараар жарабазын шүүжип жаккылта эдеринэ болужып турзын дэп, онондө өскөзин, **анчадала орус-ла алтайлардын жоктулары-ла батрантар**, база үй улус эркин иштэшсин дэп кичээр кэрэк;

б) **Иштин экинчизи**:-жимэкчилэрди, байларды советкэ жуутпазы, деревнэдэги кажы-ла өзөктөги журтаган жоктулар-ла орто күчтүлэрдин бириккэн санаазын тыгыдары. Бу иштэрди канайта бүдүрэр дээ? Жоктулар-ла, жоктулардын группалары-ла база батрактар ортозында озолоп иштэрди шүүжүп быжырып алала, турган советтэрдин отчет айдар жуундарында, база жагы совет тудар жуундарында жоктулар-ла батрактарды тыгыда кожо иштэдэри болор.

Совет тудар алдыдагы, база совет тудар жуундарында жимэкчи байларды онондө өскө совет тударга үн жок эткэн улустын учурын бичигэн Уголовн. Код. законнын 91 ст. эжизилэ срагай жуутпазы--**экинчи жаан ишкэ бодолот**;

в) **Иштин үчүнчизи**: советтин башкаруларында улусты талдаары, база советтин ижин көндиктирэри: журттагы, аймактардагы, областагы советтэрдэ турган член улустарды агылаары, жарабастарын чыгарары, журттын, аймактын, областын ижинэ жаны члендэрди анчадала алтай улустан тургузарга, орус, алтай үй улустарды жагыс советтэргэ эмэс, яэ Президиумына, ревкомиссиязына, советтин председателинэ тудары, база аймактын областын ижинэ кожоры болор.

1) Краевой жуун бу кэрэккэ мунайда тургусты журт советтин 10 член бажына 1 батрактан төмөн болбозын, журт советтин председателина 1 үй кижини база округ тоозына районнын (аймактын) председателинэ 1 үй кужидэп төмөн болбозын.

III. Совет солып тудар ишти јакшы бутсин дэп, канайда иштээри.

1. а) Совет тударда үн јок эдэри иштэнг јаан иш болып јат. Бу иш јэтрэ јакшы бүдэр болзо, кол-ижи лэ јаткандардын өштүлэрин јон ижинэнг урадып салар. Өткөн јылдагы бу ишти көрөр болзо, **бис эмди гэ јэтрэ деревнэдэги бойыбыстын өштүлэрибисти јэтрэ билип албаган эмирибис.** 1927 јылдагы совет солуп тударда, үн јок эдэр иш јэтрэ быжу јазалбаган болды.

б) кажы бирдэ јастра орто күчтү-лэрди үн јок эдип салгандары бар, онызы ла јоктулар-ла орто күчтүлэрдинг ортозын урадып салды, байларга коотболды. (Орто күчтү јаткандар малынаг мал сатканда, төгөт агызып сатса, ат-ла толушса, ондый-ла ооқ-тэк иштэр этсэ), јэ ишмэкчилэрди, байларды, база ологорго түнгэй улустарды закон аайыла чын үн јок эдэр улусты артызып салган эмитир.

в) Закон аайынча үн јок болор учурлу, јимэкчи байлардынг азрап турган билэ улустаг көп кижии үндү болды; (Јарга кирип бурулаткан кижии үн јок болор, јэ бу кижии јимэкчи бай эмэс болзо, онынг, азрап турган билэ-улузы үндү болор; бир кандый кижии јангыс-ла јаргыладып бүрүлатканы-ла учун үн јок болгон бололо, јадыжында јимэкчи бай болзо, мундый кижининг азрап турган билэ-улустары база-да үн јок болор учурлу).

г) База көп јаман тутак эндү иштэр бар; јастра үн јок эткэндэрдинг комыдал бичигин бачым көрбөзи, јэр-јэриндэги тутактарды тургуза јазабазы, база бирдэ советтэр тудар кэрэгиндэ 1926 јылда ВЦИК-тынг јазаган инструкция бичигин срагай башкарынбай, иш улусты үн јок эдэр, оной-да башка јастра јарабас иштэр көп болгон, үн јок эткэн улустын тоо бичигин аай-баш јок болгонын айдары да јок.

д) Байга түнгэй бодолып орто күчтүди үн јок эткэни политика кэрэгинэ коркушту коомой иш болып јат. Нэнинг учун дэзэ, кандый-да кижини јимэкчи

байга түгдэп үн жок эдэин дэээ, ол кижиг туура кижининг күчүн жип, бойынын мал-аш ижин эттирип турган, база оног-до башка астам алып турган болзо, болотон.

Жимэкчилэрди танып алар учур табылбай турган болзо, онын кыбын табар сүмэ база бар. Жимэкчилэрди мунаг көрө табар:

1) Жалчы жалдап алгандарды; 2) көрткө—жалга жаан машина бэрип тургандарды; 3) астам алар дэп улус жип, кыстап тургандарды, 4) иштэп садуга чыгарар нэмэзин көптөдөйин дэп, жалчылу жаткандарды; 5) саду эткэндэрди; 6) база туйка жимэк эдип тургандарды. Жэ малду ашту кижини канайда жөөжөлөнгөнүнэнг көрбөй, жимэкчи бай деп ылгааны жок эдип салар ишти токодып салар кэрэк. (Кажы бирдэ тоолу күнгэ, эрик жокко жоктулар-ла орто күчтүлэр жалга кижиг алып иштэдэт, база өйлү күндэрдэ бойынын тапкан жөөжөзинэнг садып турат, ондый иштэрди кижиг күчүн жигэн дэп айдарга жарабас). Оног башка байларды уч баш жок байларга эжилэп налог салар списка бичигинэнг оны шинжилэп билэр иштэрдэнг озо ажынып спискаа киргэн-лэ улусты шинжилэбэй ончозын үн жок эдип саларын жок эдэр кэрэк.

Совет солуп тудар жуунда кожо болор тэгэни, жагыс совет талдап тудар жуунда кол көдүрэтэни эмэс, жэ совет тудардыг алдындагы, база совет талдан тудар жуундарында кожо туратаны дэп болор.

Конституция ла жолду иштэп советтэр солуп жагыртар иш болзо, ол иштэр бүдүп турарда үн жок улусты бир-дэ ижинэ кожо оттургуспай сүрүп турганы болор, оног башка 27 жылда советтэр тудар ишти тэкши көрөр болзо, инструкция-ла Уг. Код. 91 статьязы учунда-ла, совет тударда кол көдүрэр лэ тужунда санаазына кирэт, **Жимэкчи бай болгоны жарталган** улусты кандый-ла жууннав сүрэр кэрэк дэгэн сөс учурлү сөс болзын.

2. Жоктулардын ортозындагы иш.

а) Деремнэдэги советтэрди солып тутатан иш тужунда байлар сүрэн тартыш эдип блаажып социа-

лист жадышка аршамык эдэргэ, јоктулар-ла өртө күчтү ләрди бойларына кымып јадарлар. Откөн јылдагы совет жағыртар иш тужунда јимэкчилэр, байлар нэлэ сүмэ аргазыла советтин ижинэ турар улустын ортозына бойларынын кижизин кийдирэр эп таап турган учун, бу жағы бажалып турган совет солуп тудар иш тужунда байларды иштэн урадарын тын кичээр кэрэк. Јимэкчилэр-лэ байларга јарт болужарулузы: абыстар, камдар, јарлыктар нэ-лэ кудай-јағын баштап турган улус-онон-до өскө социалист жадышты јарадып ичинэ кийдирбэй тургандар болор. **Јимэкчилэр, байлар бойларынын сайаак сүмезинэ нэлэ арга-мэнэ-зи-лэ деревнэдэ, өзөктөрдө јаткан јоктулар-ла орто күчтүләрди бойларына энгилтип аларга сүрэн тын албаданар;** јоктулар ла орто күчтүләр коммунист-партия-ла совет-башкаруды кыйа көрзин дэп, нэлэ куурмак иш эдип турарлар. Јимэкчилэр, байлар сайгак санаазына јединип иштэп алар ба, дэп сурагажын, бистин айдарыбыс бу: советтэр солуп тудар ишкэ канча кирелү јазанып бэлэттэнгэнибис, байды, јимэкчиләрди ол ишкэ јуутпазын канайда јазап алдыбыс; јэ **ончозынан артыгы** канча кирелү јоктулар-ла батрактардын ортозында иш эркин бүнкэн, канча кирелү олардын сүмэ јобин тынғыдар күчүбис бар дэп айдары-ла каруун бэрип аларыбыс.

б) Совет солуп жағыртар ишкэ јоктуларды канча-ла кирелү тартып алары эн јаан кэрэк болзын. 27 јылдагы јоктулардын тоозы-да иштин бүдүү-дэ эмдиги ишкэ јарабас дэп бодолор. Эмдиги ишкэ айдар кычыру сөс бу: **областын ичиндэги јоктор, батрактар ончозы совет тудар алдындагы, совет талдап тудар учундагы јуундарда кожо болуп, сүрэн кичээп иштэзин, дэп болор.**

Бу айдылганы күч-тэ болзо, бүдүрүп алгадый иш болуп туру. Оны канайда јэтрэ иштэп бүдүрэр дээ?

Озолон алдындагы јоктулар аразындагы иштэ кандый тутактар бар болгонын билип алар кэрэк:

в) Откөн јылдагы јоктулар ортозындагы болгон иштин нэзиндэ тутак бар дээ, јоктулардын ижи ј

ғыс чук јаткан јэрлэрдэ, јурттарда тыңыда бүткэн. Туура турган өзөктөрдө, кобы јиктэ—чын јоктулар јуртаган јэрлэрдэ нэлэ иш коомой бүткэн. Онын учун эмдиги јоктулардын ижин ончо өзөк јурт зайын, деревнэ зайын иштэп, алтайын, орузын баштап салар кэрэк.

Экинчи тутак: советтин ижинэ јок-јойу батрактарды срагайас кийдиргэн болгон. Батрактар јоктулардын јуунына срагай турбаган, совет солып тударда ас јуулган, онын учун батрактарды баштап јоктуларга кожоло, батрагын, јоктуун, бириктирип салары экинчи јаан иш ол болот.

Үчүнчи тутак: анчадала јоктулардын, батрактардын үй улустарын ишкэ ас алган.

Төртүнчи тутак: алтайлардын јоктуларын, батрактарын, орузына көрө, ишкэ ас кийдиргэн, олардын ижинас эткэн.

Бэжинчизи: онызы эң јаан тутагы болуп туру: јоктулардын јуундарына коомой бэлэттэнип, јүдэк өткүргэн; оларын сүрэкэй мэнгдэштү јууган, доклад куучынын јазап айтпай, уч-баш айдып, кижии угарга күүн кэлбэс этти, јэриндэги, јуртындагы иштэр канайда бүдүп турганын, јоктуларга бэрилип турган болушты, байлардын каршу ижин оноң до оскөзин эбэштэ айдып бэрбэгэн болгон. 1929 јылдагы иштэ ондый тутак иштэр болбозын дэп, айдылып туру.

г) Јоктулардын ортозында јакшы бүткэн иштэрдиги јозок эдип алып, онойто иштэрдиги бүдүрэр кэрэк. **Онын тбс јолы—јоктулардын јуундары.** Јуундар эдэргэ ажындыра сүрэкэй шинжилеп бэлэттэнэтэн, доклад айдар улусты таап бэлэтээр, јэр-јэриндэги болгон иштэрдиги јоктуларга болуш кэрэгиндэ иш кандый болгонын, јок-ла байдын блаажын, јимэкчилердин, байлардын култур кылыгын, јакшы бүткэн, јаман буткэн иштэрдиги; јуундар кайда јуулатан, качан болотонын, онын јарын канайда јарлайтанын, оноң до башказын ончозын айдатан, онойто иштэгэн јоктулардын јууны тузалу болор јоктулардын ортозын партия-га јууктадар, оларды кичээндирип иштэдэр. Областың ичиндэги јоктулардын јуундарын өзөк јурт,

деревнэ тоозына эдип, јоктулардын ончозын јуунта киришсин. дэл, эдэр кэрэк.

Ајаару: јоктулардын јуунын јурт-исполнитель (сельскохозяйитель) ажыра кээк јэрлэрдэги јуујтан аайынча јуурын токтодор кэрэк, онын ордына ол јуундарды јаңыс коммунистар, комсомолдор, кичээмэлдү јоктулар ажыра јуур кэрэк. Ондый иш болгондо, јоктулар да јдунга көп јуулат, јоктулардын јуунына байлар-да аралажып болөлбойт. Ол тужунда јуундарды јарлаачылар, јуундарда кандый кэрэктэр бүдүрэтэнин озолоп јарттап айдып бэрэр, јэ јурт-исполнителдарды ондый-мундый эдигэр дэл айдарга болбос. База бу иштин јолы-ла јоктулардын үй улустарын јуунга јуурга јэнил болот.

Јоктулардын јууннын повестказын, советтэр тудар башка башка кэрэгинэ кэлиштирэ, јуун заин башка-башка-ок јазаар:

Советтэр тудар алдында бэлэтэнэр тужы болзо, совет солып тударда, јоктулар нэни иштэйтэнин шүү-жүп алар. Јурт јэриндэ болотон иштэрдин уурын, јэнгилин тоолој јартын айдып бэрэрэлэ, јоктулар нэни эдэтэнин үүрэдип салар кэрэк. Олор-ло кожо јимэкчи байлар-ла канайта тартыжатанын јазап алып, база јоктулар-ла кожо совет тударга үн јок эгкэн улустын списказын көрүп лаптап алар кэрэк. Отчедын бэрип айдар јуунда јоктулардын группазын бойынын отчет докладын јурт-советтэ тургузып айгыратан. (ол группага доклад айдарга бэлэтэнэрдэ болу-жатан), база јоктулардын группаларынын докладын јурттагы оноң-до өскө башкаруулдарга айтыратан. Јоктулардын группаларынын докладын, јурт-советтин отчодын угарга арга јок болзо, (кажы бир туура өзөктө), јурт советтин оноң-до өскө башкаруулардын иш кэрэгин бойлоры шүүп шинжилэп салзын.

Ол тужундагы јоктулардын јуунынын шинжизинэ јоктулардын мал-ажына оноң-до башка госу-дарствадан бэрилэтэн болуштарынын учурын база тургузар кэрэк, ол тужунда јэр јэриндэ, туура-да өзөк-төрдө болуш-иш канайда болгонын айдар кэрэк.

Онон башка јоктулардын јуундарында советкэ член болотон улузын бужулап јазап алатан, кандидаттарын көстөйтөн, јимэкчи байлардын кандидатарын јуутпаска база онон-до өскөзинэ бэлэтэнип алатан.

Јоктулардын јуунында тургузатан повестказы көп јаан болбойтон. Јоктуларла шүүжэтэн кезик кэрэктәрди ол јуунда тургузар күч јэтпээ, оморды кийиндэги јуундарга артызып салатан, повестканы јаандадып, көптөдип салза, кэрэк көп болуп, кэрэк тәрдин шүүлтэзи јэтрэ бүтпэй турар.

Онын учун бу тужундагы јоктулардын јуундарында шүүлтэ кэрэктәрди мунайда бүдүрүп бэлэтэнип алатан; ол јуундардан таркап јанган јоктулар бүдүрүп алган сүмэ иштэрин јарт билип алган болзын, јимэкчилэр, байлар ла тартыжатан аайын јарт билип јүрзин.

Бу иштер тужунда јоктулардын группаларын сүрөөн тыгыдарга кичээр. Јоктулардын группаларынын ижин айлантра шинжилеп көрөргө, советтэ, онон-до өскө башкарулардагы омордын бүдүрэр ижин көндиктирип, база совет солыыр ижинэ оморды учуна јэтрэ иштэдэр кэрэк.

Январь а й д ы чыгара тэкши аймактар зайын аймак ичиндэги јоктулардын јуундары болуп турар. Ол јуундарда аймактагы совет солуп тудар нэлэ кэрэктү иштэрин јазап алар кэрэк. Ол-ок тужунда кандый улусты совет тудар үн јок эдэр эжизин шүүжүп алатан. Јоктулар-ла иш эдэртужунда **јоктулар ла орто күчтүләрдин јуун турар сүмэ јобин, бир-де эбэш эзинэн салбай, тыгыдып турар керен.** Совет солуп тудар кэрэктин учурун шүүжэрдэ, јоктулар-ла орто күчтүләрдин күүн-санаазын јангыс эдеринэн болгой, бу ишти бүдүрүп јазаар тужунда эки јара турбазын, јэ орто күчтүлэр-лэ бирлэжип јаба иштэзин. Јоктулардын јуундары бастра јоннын јууны боло бэрбэзин дэп, ол јуундарга јангыс јоктулардыла орто күчтүләрдин эркин кичээмэлдүләрин јуур кэрэк. Јоктулардын совет солып тудар ижин јазап турада деревнэдэги, туура өзөктөрдөги јуртаган орно күчтүлэр оны бүдүрэргэ сүмэзи јангыс болуп

турзын. Өткөн жылдардагы жоктулардын ижиндэ ас-кыразы бар болуп олор советтин члендэринэ ылгый жоктуларды көстөп кийдирип турган, онойтпос кэрэк. Онойткожын, жоктулар-ла орто күчтүүлэрдin сүмэ жобин бириктирбэс, гам ортозын урадар, орто күчтүүлэрдиг байларга жайылары бэлэн болор.

Онын учун ондый жазым ишти эмди катан этпэс кэрэк.

Совет тудар алдында, база совет талдап тудар жуундарга жоктулар үзэ бир туруп жуулар кэрэги жаан нэме болуп жат. Кэзигиндэ жуун тужунда жоктулар бир болорынын ордына, жагыстан-жагыстан каруун бэрип туратан, ондыйларды байлар үн бэрдирбэй оо-боо жэтирбэй, базарлап салат. Жоктулардын онойып айланбазы, биригип кэрэгинин учуна чыгып болбозы нэдэн болгон дэээ, алдындагы жоктулардын жуундарында ижи коомой болуп, жоби-сүмэзин жакшы быжырбаганынан. **Жоктулардын жуундарга бираай жуулуп турарын, бүдүрер эдип, жазап алган керектери учун салбай туружарын кичээр кэрэк; жоктуларды бириктирер олордын шибээ болгон коммунист, комсомол башчылары совет тудар алдындагы, база советти тудар тужундагы жуундарда ножо болзын; советтин башкаруулары партияла комсомолдордын ячейкаларына бу иштерди бүдүрергэ сүрэкэй болушсын.**

3. Советтер тудар керегинде үй улустарды к рижер эдери.

а) Декабр айдын туркунында үй улустын аймак-жуундары болуп жат. Орус-та, алтай-да крестьян үй улустын, жалга жүрэр үй улустын жадыжын жагыртып, жарандылар кэрэгиндэ Аймакисполкомнын ижи кандый болгон, бу үй улусты советтэрдиг ижинэ киришсин дэп эткэни кандый болгон дэп, Аймакисполкомнын отчодын, кандый-ла учреждениенын-ба, организациянын-ба ижинэ үүрэнзин, тасказын дэп, көстөдип түргустырган үй улустын иштэгэн ижинин отчодын үй улустын бу жуундарында угар, шүүжэр кэрэк; советтэр тудар кэрэгиндэ ишкэ үй улустын кирижип

турарын, ол ишти канайда иштэжип турарын бу јуунда шүүп јөптөп салар кэрэк;

б) делегаткалардын јуундарында нэ-лэ сүмэ-шү-үлтэни советтэр тудар кэрэгиндэ ишкэ кэлиштирип, баштандырып турар кэрэк: советтэр тудар кэрэгиндэ үй улустын эдэр ижин пландап салар кэрэк, советтэр тудар кэрэгиндэ дэлэгаткалар јуурт-јуртында нэни јарлап турар, нэ сүмэ айдар, оны озо ажындра шүүжүп алар кэрэк; советтэр тудары кандый болор, оны стенгазет ажра јарлайтанын шүүжип алар кэрэк; советтэр тудар кэрэгинэ үй улус бастра ончозы киришин дэп элэри кандый болор, оны сумэлэжип салар кэрэк; кичү балдарлу үй улус советтэр тудар јуундарга барып албас крэлү болуп турган болзо, ондый үй улустын советтэр тудар јуундарга барып јүрэр аргазын бэрэр эбин таап, сүмэлэжип алар кэрэк (јуунга барар ойиндэ балдарын көрөр кижии таап салар, эмэзэ балдарын салар айыл таап, бэлэндэп салар кэрэк;) бир кандый јурт-советтэ дэлэгаткалардын бөлүги (секциязы) иштэп туаганы бар болгон болзо, ондый јурт-советтердин председателдарынын доклад-отчодын угуп алар кэрэк; мал-аш-агаш ижинэ бириккэн союзы-ла јалга јүргэн үй улустардын (батрачкалардын) јуундарын эдэрин јөптөжөр кэрэк; јаны тудулган советтерге јакаару-јакулта јазап салар кэрэк;

в) советтэр тудар кэрэгиндэ јоктулардын нэ-лэ јуундарына јалга јүргэн үй улустар кирижип турар эдип салар кэрэк; коммундарда, колхозтордо киргэн үй улустарды советтэр тудар кэрэгиндэ ижинэ кирижэр эдип салар кэрэк;

Эмди советтэр тудар иш-кэрэк бүдүрэр орто ишмэкчи, јалга јүргэн, мал-ажында јокту болгон үй улустын анчадала мундый алтай сөөктү үй улусты бу иш-кэрэккэ кирижип турарын көдүрэр дэп, кичээр кэрэк.

4. Советтэр тудар керегинде ишке профсоюзтардын кирижери.

Нэ лэ ишкэ турган улусты бириктиргэн организация болгон адында, профсоюзтар советтэр тудар кэрэгин учурлу јаан иш эдэр кэрэк. Советтэр учун тартыжар кэрэгандэ профсоюзтар јоктулар лажжолотуруп иштээри кэрэк эмэс, јэ ол бу иштэ јоктулардын башчызы болор кэрэк. Бистин областа советтэр тудар кэрэгиндэ ишти мал-аш-агаш ижинэ, бичик-биликтин ижинэ, албатыны су-нады ишкэ керегиндэ ишке турган совет садууна турган улустык, союзтары сүрөөн кичээр кэрэк, јэ өскөдө союзтар бу адалган союзтардан јада-калышпас кэрэк. Советтэр тудар кэрэгиндэ ишкэ кирижэр улустын тоозын профсоюзтар 100%-ка јеттирип салар кэрэк. Советтэр тудар кэрэгин профсоюзтар школдо, бичик кычырар турада, јурт-айылда (нардомдо) јарлап, јарттап бэрип турар кэрэк, энир-ойынды, спектакль-дарды, стен-газетты советтэр тудар кэрэгиндэ кэлиштирип јазап турар кэрэк. Советтэр тудар кэрэгинэ бэлэттенип, бичик-билик кэрэгиндэ ишкэ турган, улусты эмдээр кэрэгинэ турган улустардын союзтарынын жалга јүргөн улустардын јуундарын эдип, өскө улустын јуундарына кирижип, советтэр тудар кэрэгин јарттап турар кэрэк, советтэргэ тудар дөп көстөп салган улустын јакшы-јаманын ајыктап, шүүжүп турар кэрэк, советкэ турарга јарабас улусты, байларды, јимэкчилерди советкэ кирип калбазын дөп, јакшы ајыктап турар кэрэк, јашы турар советтэргэ бэрэр јакаару-јакылтаны бэлэттөп салар кэрэк. Бу иш-кэрэкти канайда бүдүрэрин областын профсоюзтардын соведи дэрэмнэ-јурттарында иштөп турган бойынш союз-бөлүктэринэ эмди-лэ аайлап башкарып јакылта бэрэр учурлу.

5. Бичикчи улус бичик-биликтү улус советтэр тудар керегиндэ ишке кирижери.

а) Бултыргы јылда советтэр тудар кэрэгиндэ ишкэ бистин школдорыбыс, бичик кычырар турала-

рыбыс, көчкин бичик-айыл бичик-биликтин өскө-дө
 организацияларыбыс кирижип, јаан иш эткэн болгон.
 Јэ олордын ижиндэ тутактар бар болгон-ок: 1) совет-
 тэр тудар кэрэги бастра јуртка, анчадала алтай улус-
 тың ортозында, тэкши јарлалбай, јартталбады, 2) со-
 веттэр тудар кэрэк бүдүп турар тушта бичик билик-
 түдин ижи бастра ончозы советтэр тудар кэрэгинэ
 баштанбады, 3) нэ-лэ ойын эткэни, спектакль тургус-
 каны, түрү газеттери, кожондоры, музыктары коомой
 болгон, мунуң ончозын јазап бүдүрэринэ јаан ки-
 чээмэл јок болгон. Мундый түрү иш аймактын баш-
 каруу турган јурт-јердэ-лэ, јаан-јаан дэрэмнэ-јурттар-
 да ла болгон, алтай јуртының ортозында дээзэ бу-да
 коомой дэгэн нэмэ, јок болгон Алтай јуртының ор-
 тозында советтэр тудар кэрэгин учурлап, чал-мал
 бичик кычырып бэрип-лэ, куучындап бэрип-лэ турды.
 Бу ишти алтай јурттын калыгына өткүрэрин, јакшы
 көркүлү, кижээ јаарагадый крэлү эдэрин аймактардын
 да организациялары, областың-да бичик-билик кэрэ-
 гин башкарган организациялар кичээбэди.

Эмдн советтэр тудар кэрэгиндэ бүдэр иш орто
 бичикчи улус, бичик-биликтү улус советтэр тудар кэ-
 рэгиндэ ижинэ бэлэттэнип алар кэрэк, оны көркүлү
 эдип салар керэк, бу ишти каа-јаа этпэй, тэкши јурт-
 тың ортозына, анчадала алтай улустың калың јур-
 тына өткүрүп салар кэрэк;

б) советтэр тудар кэрэгиндэ бичикчи улус, би-
 чик-биликтү улус бойларының ижин нэ лэ јүзүн јүүр
 эдип турар кэрэк: спектакль тургузар, эрмэк-куучын
 эдэр, эгирдэ јуулыжып алып, суру-карулу эрмэк
 эдип турар, байлардын, јимэкчилердин, јонның кэ-
 рэгинэ турган улустың аракызаагын, бийиркээк ја-
 мыркаагын, шалбаазын јаргылап, ойын эдип, түрү га-
 зет тургузып бичик-јарлык-чанап јазап алып, оны ју-
 руктар-ла кээркэдип алып, айлдаң айлга, јурттаң јур-
 тка тартып, советтэр тудар кэрэгиндэ јурт-ортозында
 нэ-лэ болуп турган јакшы-јаманды учурлап, бу-орто
 байлардын, јимэкчилердин кылыгын учурлап, јарттап
 стен-газет чыгарып, советтэр тудар кэрэгинэ кэлиш-
 трэ јазаган кожондорды чураналу, топшуурлу эгир-

ойын эдип, совентэр тударына кэлиштрэ жазап салган учурлу сөстөр (лозунг) айдып, бичиккэ бичип, илэ жэргэ илип, анаг-да башка күч жэткэнчэ, эби кэлишкэнчэ советтэр тудар ишти жарандырып салар кэрэк.

Бу айдылган ишти бүдүрүп турар тушта оны советтэр тудар кандый-ла кэрэгинэ кэлиштирип турар кэрэк, советтэр тударынын кэрэги ичкэрлэгэн зайын ишти жаандадып, кэректин бүдэри учына жууктаган зайын ишти там-ла тыгыдып, кичеэп турар кэрэк.

в) Бу ишти кандый организациялар бүдүрэр:

1. Школ – үүрэнчиктэр, катчылар.

2. Бичик кычырар тура.

3. Көчкин бичик-айыл.

4. Кызыл айыл.

5. Кызыл тоолук.

6. Кооперативтар.

7. Коммуналар, колхозтор.

8. Ячейкалар.

9. Учреждениелердин, организациялардын ижикэрэгиндэ бираккэн коллективтар.

10. Осоавиахимнын, ОДН-нын, МОПР-дын, өскө-дэ жон болуп, кружоктор болуп бириккэндердин ячейкалары.

II. Деремнэнин, журттардын бичикчи улус, бичикбиликтү улус ончоы.

г) областын төс организациялары — ОблОНО, Политпросвет, кооперативтардын Союзы, Колхозбюро бойлорынын башкарууна кирип турган аймактардагы организацияларына советтэр тудар кэрэгинин аайын эмди-лэ, советтерди тударына бэлэттэнип турган тушта айдып, бичиктэп, жарттап бэрэр кэрэк. Советтэр тудар кэрэгин башкарага областан аймактарга барып жаткан улус-ла бичик-билик жанына бүдүрэр иш кандый болор дэп, аайын айдып, жарттап бэрэр кэрэк. Аймактарда иштэл турган бичик-биликтү улусты жери-жериндэ жууп алып, бу иштиң аайын айдып-ок бэрэр кэрэк. Советтэр тудар кэрэгиндэ бичик-биликтин жанына бүдэр иш бастра областа кан-

дый болор, аймактарда канайда бүдүп турар, бир аай организациялар алдынан кажызы муны канайда бүдүрүр — **ончозын эмди-лэ, бачым пландап салар кэрэк.**

Бу иш-кэрэк эдери кандый болуп турганын жаантайын аякту, ажаарылу эдип салар кэрэк. Иштиң бүдүү жакшы болуп турган ба, иштэ тутак бар болуп турган-ба, оны алган-көргөн тарыйында-ла билип салгадый крэлү эдип, иштиң бүдэрин туркаары-ла башкарып турары эптү болорын эдип, тутак-жастразын оо-ла тура түзэдиң салары эптү болор крэлү эдип салар кэрэк.

6. Советтэрдин отчот бэрэри.

Советтэрди туткан јоннын алдында отчот бэрэри кандый болор? Јурт-советтэрдин отчотторын бу мунаң ары бичилгэн планга кэлиштрэ учурлап бэрэр кэрэк.

1) Јурт советтин ижи кэрэгинэн көрө, отчоттын планын кыскартары, оо кожоры, кубултары кэм јок; 2) бу планды жаандаткажын, мал-аш иштиң, бичик-биликтиң кэрэгиндэ, эмээ јон ортозында кандый учурлу жаан кэрэк бар болзо, ондый нэмэни учурлап айдар, јэ јурт-советтын заседаниезы канча катап болгон, ондо канча кэрэк бүткэн дэп, өскө кандый оок-тээк кэрэктэрди учурлап, отчот-докладты жаан узатпас кэрэк, 3) кижинин күүнинэ тийэр крэлү эдип узатпай, отчот-докладты 1 частан узаак айтпас кэрэк, 4) отчотко тоо-бодолголор (таблицаалар), нэмэни тундэп јазаган јуруктар (диаграмма) бэлэт-тэп салза, отчоттын учурына киргэн тоолорды јарттап бэрэргэ жакшы болор (отчотка кэрэктү таблицаларды, диаграммаларды кандый-кандый организацияларда иштэп турган бичик-биликтү улусты айбылап јазаттырып алар), 5) отчотты учурлап айдып турган кижини (доклад эдип турган кижини) **советкэ јоннын бэргэн јанаруу јакылтазы зайынча башка-башка учурлап бэрэр кэрэн,** кандый кэрэк жакшы бүткэн, кандый кэрэк тутакту болгон, тутак нэдэң улам болгон, ончозын јарттап бэрэр кэрэк.

Отчет-докладтын планы.

I. Мал-аш ижи эмди кандый, мунаг ары канайда бүдэр.

II. Журт-советтинг акказынын кирэлтэ-чыгалтазы кандый.

III. Бичик-билик кэрэги кандый.

IV. Эл-жоннын кэрэгиндэ иш кандый.

I. Мал-аш ижи эмди кандый, мунаг ары канайда бүдэр.

Кра тартып аш салары жаандап турган-ба (аш-салары жылдын канайда өзүп, өрөлөп турганынын таблицазын көргүзүп бэрэр кэрэк). Аш саларын көдүрбэс, көптөтпөс кэрэк дэп турар жимэкчи-байлардын сайгак сөзин угар-ба, жок-па? Мал-аш ижинэ кээктү нэ-лэ машиналар журтта көптөп турган-ба, жылзыйын кандый машиналар, канча крэзи көптөп турган, бу калганчы жылдарда машиналар, канча крэзи көптөп турган, бу калганчы жылдарда машиналар кандый улустын — байлардын-ба, өскө крестьян-улустын колына кирип турган-ба. Жэр кэзилгэн-бэ, кэзилгэн, улэшкэн болзо, жердин жакшызын жоктулар алган-ба, жок-па. Бултыргызынаг бу жыл журттын иш иштээр малы канча крэзи көптөгөн. Машинанын; үрэн аштын. өскө дэ нөкөрликтэр, өмөликтэр, коллективтардын тоозы канча крэзи өсти, бу нөкөрликтэргэ, коллективтарга байлар көп киргэн-бэ, орто-күчтүүлэр, жоктулар канча крэзи киргэн. Коллективтардын бир кразында бүткэн аш алдынаг жагыскаандра иштэгэн өрөкө-айлдын бир кра ажынаг канча крэзи артыктап бүдүп турган. Коллективтардын ижи-кэрэгиндэ кандый тутактары бар. Куурмак коллективтар бүдүрэринэ байлар албаданып күүрэнгэн бэ. Мал-аш ижин билэр улустын үүрэдүү аайынча иштэп турганы азий-дагызынаг көп болуп турган-ба, мунайда иштэгенинин тузазы, астамы кандый.

Сүттү малдын тоозы бу-жыл бултыргызынаг канча крэзи көптөди. Сүт-саржу кэрэги канайда жаандап турган. Оок мал кандый крэзиндэ. Журттын малын

жарандыраына, саржу эдэр кэрэгин тыгыдарына аймакисполком, журт-совет кандый болужын жэттирди. Журттын мал-ажын көдүрэр кэрэгиндэ мунаг ары кандый иш болор, бу ишти канайда бүдүрэр.

II. Журт-советтын акчазынын кирэлтэ-чыгалтазы.

Журт-советтин акчазынын кирэлтэ-чыгалтазы бул бултыргызынаг канча крэзи жаандады. Кирэлтэнин бастра ончозынын СХ налог канча процент болгон. СХ налог кэрэгиндэ иш кандый болгон (жокту улустаг канча кижидэг СХ налог албас эткэн, байларга тэкши ончозына эжилү СХ налог салылган-ба, налог тутагы жок жуулуп турган-ба, страховканын акчазы жуулуп турган-ба). Бичик- илик кэрэгинэ, малаш тыгыдар кэрэгинэ, жол жазалына, улустын сукадык болуп жүрэр кэрэгинэ канча крэлү акча чыгарар эдип бодоп салган (бултыргызынаг канча крэзи көп болгон; жуулар дэгэн акча ончозы жуулган-ба, кандый кэрэккэ канча акча тудар дэп, бодогон аайынча тудулган-ба, кандый кэрэккэ канча акча чыккан). Узери бойлорына салынган жууштаг канча акча жуулган, ол акчаны кандый кэрэккэ туткан. Журт-советтын кирэлтэ-чыгалтазын көптөдөр, жаандадар дэп кандый шүүлтэ, сүмэ бүткэн.

III. Бичик-билик кэрэги кандый болгон.

Школдо кандый улустын балдары үүренип жат. Жоктулардын балдары үүрэнбэй отуруп калган болор-ба. Жоктулардын балдарына школго жүрэр аргазын бэрэр кэрэгиндэ журт-совет нэни этти. Школдо канча бала үүренип жат. Журттын школго үүрэнгэдий балдарынын бастра ончозынын тоозында школго үүренип турган балдардын тоозы канча процент болор. Школдын нэмэ кэрэктэп турары кандый, кэрэктү нэмэзин совет жэттирип бэрип турганы кандый болгон. Бичик кычырар турада, кызыл айлда иш бултыргызынаг жаранган-ба (оо кэлип турган улустын тоозын айдып бэрэр, канча куучын, канча постанровка (көргүзү-ойын) канча болгон). Журт-улус газет, өскө

бичик алдыртып турганы кандый, бултыргызынаң канча крэзи көп болды. Бичик-билбезин јок эдэр кэрэгиндэ (ликпункттын) иш кандый болгон, јурт улуста бичик билбези канча крэзи астады. Больницаның, фельдшердын ижи кандый болгон (бу кэрэккэ азыйда канча акча кэлип туратан, эмди канча кэлип туратан, оору улуска кэрэктү эм јеткил болуп турган-ба). Кам-јаңынын, буркан-јаңынын тузазы јок болуп турганы, улуска јаманын јеттирип турганы канайда јарталып турган, бу јаңдардын мэкэзин канайда јайладып турган.

IV. Эл-Јоннын кэрэгиндэ иш канайда бүдүп турды.

Јалга јүргөн улустын (батрактардын) кэрэги учун совет канайда турушты. Јөпчилэштирэр (примирительная) комиссия бар болзо, ол канайда иштэди. Јалчы јалдап јүргүзэр кэрэгиндэ удрумга чыгарган эжинин јакааруу чын-чэк бүдүп турган-ба. Туура өзөктөрдин јуундары кандый болуп јат. Башка башка иш-кэрэккэ турган секциялар јурт-советтэ бар-ба, канча. Бу секцияларда кэм иштэп турган. Башкызынаң канча крэзи артык иштэп турар болды. Нэ-лэ кэрэккэ кажы секция кандый тузазын јеттирди. Јурт-советтин мал-аш көдүрэр кэрэгиндэ ижинэ канча крэлү болунын јеттирглэп бәрди. Актив-улус бу секциялардын ижинэ канча крэзи кийдирэ тартылып турган. Кандый секцияда актив-улустан канча кижигиргэн. Секциялардын, туура өзөктөринин јуундардын ижиндэ тутак бар болзо, ол нэдэп улам болуп турган.

Јылдын туркунында јурт-советтын јууны канча катап болгон, јурт совет бойынын ижинин отчодын канча катап бәрди.

Јурт совет бойынын ижинин отчодын бу планга кэлиштрэ эдэр кэрэк. Јэ бойынын отчот бэрэринэ јакшы јазап бэлэттэнип аларга кэрэк.

Јурт-совет, эмээ аймакисполком отчодын бэрэр тушта олардын ревизия эдэр комиссиялары бойынын ижинин отчодын бэрип-ок турар. Ревкомиссия бойы-

нын отчодын озо ажындра јакшы јазап бәләттәп алар керек. Ревкомиссиянын отчодынын учурына кәрәри бу болор:

- 1) Јурт-советтын (АИК-тын) акчаларынын кирәлтә-чыгалтызынын шигжизи кандый болгон.
- 2) Мал-аш кәрәгиндә иштиг шигжизи.
- 3) Бичик кәрәги јакшы, чәк бүдүп турган-ба, јок-ба, онын шигжизи.

Мунан башка ревкомиссия эки јылдың туркунында кандый иш-кәрәк бүдүрди, ревкомиссиянын кажы члени канайда иштәп турган, ревкомиссиянын ижинә актив-улус кирижип турганы кандый болгон, мунын ончозын учурлап айдып бәрәр кәрәк.

Эмди, советтәр тудар алдында јаңыс-ла јурт-советтәр-лә аймакисполкомдор отчодын бәрәр эмәс, Облисполком-да јурттын алдында бойынын ижин учурлап, отчодын бәрәр-ок. Советтәр тудар кәрәгиндә иш-кәрәк бүдүп турар тушта аймактарда-ла иштәп турган Облисполкомнын члендәри, Облисполкомнын бойында-да иштәп турган члендәр, советтәр тудар кәрәгиндә аймактарга барып иштәп туруп, советтәр солып тутканынан бәри Облисполкомнын ижи кандый болгон, оны учурлап, отчот-доклад эдиј турар.

Ижибисти үзәри бойларыбыс ајыктажып, ајаарыжып, ижибистә бар тутак-тыртыктарыбысты чыгарыжар, айдыжар кәрәк дәп айдылган учурлу сөзибис бар болордо, јурт-советтәрдин, ревкомиссиялардын, аймакисполкомдордын, Облисполкомнын отчотторын канча-ла крәзи јарт эдәр кәрәк. Бу отчоттордо јаңыс советтәрдин-лә, советтәрдә иштәп турган улустын-ла тыртыгын чыгарып јарттап бәрәр кәрәк эмәс. **Јә јоннын алдында бойынын ижинин тутак-тыртыгын айдып бәрәринән јалтанбас кәрәк.** Советтәрдин ижинә јоктуларды, батрактарды јууктадып алза-ла, олардын болужы-ла советтәрдин ижин јарандырар, советтәрди тыңыдар эби табылар. **Мунын учун дәзә бойынын ижиндә барт утак-тыртыкты јажырбас кәрәк.**

10215

Ойрот.
2-490

Издательско-Типографское
Объединение
„КЫЗЫЛ ОЙРОТ“